
СТАТИИ

„ПОЕМАНЕ“ НА ТЪРГОВСКО ПРЕДПРИЯТИЕ ПО СМИСЪЛА НА ЧЛ. 60, АЛ. 2 ОТ ТЪРГОВСКИЯ ЗАКОН

*Олег Михайлов**

Търговците – субекти на търговското право по смисъла на Търговския закон (ТЗ), могат да бъдат както физически, така и юридически лица. Физическите лица са човешки личности. Само физическите лица, отговарящи на изискванията, поставени от закона, могат да придобият търговско качество. Юридическите лица са изградени в съответствие с относимите законови разпоредби организации от човешки личности.

Физически лица – търговци, могат да бъдат едноличните търговци (ЕТ). Юридически лица – търговци, са търговските дружества, изброени изчерпателно в чл. 64 ТЗ.

Всяко дееспособно физическо лице с местожителство в Република България, спрямо което не са осъществени правопрепятстващите факти, изброени в чл. 57 ТЗ, може да се регистрира като едноличен търговец. Тази правна възможност, установена в чл. 56 ТЗ, открива пред физическите лица перспективата в допълнение към гражданската си правоспособност и дееспособност да придобият и търговска правоспособност и дееспособност без необходимост от учредяване на нов правен субект. Едноличният търговец не получава нова правна персонализация, нито юридически раздвоява персонализацията си. Той остава физическо лице с допълнително придобито търговско качество. Последното му дава възможност от свое име и под уникално наименование (фирма), което невинаги съвпада изцяло с трите му граждански имена (чл. 59 във вр. с чл. 7 и 11 ТЗ), да участва в търговския оборот – да влиза в търговскоправни отношения, като сключва търговски сделки, придобива права, поема задължения и изгражда търговски фактически отношения.

Съвкупността от придобитите права, поетите задължения и изградените фактически отношения в резултат от търговската активност образува обективно обособим,

* Адвокат от Софийската адвокатска колегия.

в рамките на патримониума му, имуществен комплекс (съвкупност), наричан **търговско предприятие** на търговеца (арг. от чл. 15 ТЗ¹).

Търговското предприятие по определение не изчерпва съдържанието на цялото имущество на физическото лице, регистрирано като едноличен търговец. То си остава тази част от него, придобита само чрез търговската му дейност. Това е имущество, подчинено на търговскоправната регулация, за разлика от имуществото, подчинено на общата гражданскоправна уредба. При редовно поддържани търговски книги търговското предприятие би следвало да се идентифицира лесно, доколкото в съответствие с разпоредбата на чл. 53, ал. 1 ТЗ „всеки търговец е длъжен да води счетоводство, в което е длъжен да отразява движението на имуществото на своето предприятие. Това движение се регистрира в хронологичен ред“.

Макар и реално обособимо, имуществото на търговското предприятие не е обособено по абсолютен начин от останалото имущество на притежателя. Принципът на имущественото раздвояване и ограничената отговорност не е приложим тук. Пред кредиторите си търговецът отговаря с цялото си имущество, а не само с това на търговското предприятие². Въпреки това законът позволява самостоятелното му прехвърляне като обособен и идентифициран правен обект – специфична имуществена съвкупност от права, задължения и фактически отношения (чл. 15 ТЗ).

Относителното обособяване на търговско имущество в гражданското имущество на физическото лице – търговец, не е резултат от подробна и систематична законова уредба. То е обективна последица от едновременното прилагане на два различни правни режима – на гражданската и на търговската правоспособност и дееспособност. По тази причина правно-техническият механизъм на включване и изключване на определени права, респ. вещи, във всяка от относително обособените части на имуществото на физическото лице – търговец, не е безспорен. Затова за всяко право, респ. вещь, от това имущество може да възникне спор дали е част, или не от търгов-

¹ В този смисъл търговското предприятие се разглежда като обект, а не субект на правото. Това значение без допълнителна аргументация се възприема и тук. То произтича от обстоятелството, че предметът на настоящото изследване е конкретен и предполага изцяло правно-догматичен подход, обусловен от разпоредбите на закона. Посоченият предмет и обемът на изследването не дават възможност за разглеждане на еволюцията на представата за търговското предприятие, както и на другите значения на понятието, и особено разглеждането на търговското предприятие като субект на правото. Няма да бъдат разглеждани и специфичните хипотези, в които едно предприятие не притежава някой от елементите на класическата триада: права, задължения и фактически отношения. По тези проблеми вж. повече у **Василев, Л.** Юридически изследвания върху търговското предприятие. Нова ред. проф. Ч. Големинов. С.: ИК „ТедИна“, 1995, с. 28 и сл.; **Бъчварова, М.** Търговки предприятия и сделки с тях. Варна: Малео-63, 2001, с. 6 и сл.; **Ланджев, Б.** Търговското предприятие. С.: Сиела, 2003, с. 52 и сл.

² Така решение № 855/4.12.2003 г. по гр. д. № 123/2003 г. на ВКС, II г. о.

ското предприятие. Такъв спор би могъл да възникне и с оглед на приложимостта на режима на съпругеската имуществена общност към търговското предприятие. Според Върховния касационен съд (ВКС)¹ придобиването в резултат от търговска дейност, осъществявана от едноличния търговец, изключва иначе приемания по презумпция съвместен принос на другия съпруг – нетърговец. На това основание съдът стига до извода, че макар придобито по време на брака, търговското предприятие не попада под режима на съпругеската имуществена общност. Според ВКС това е така, защото съпругът нетърговец не носи стопански риск, какъвто носи едноличният търговец.

Дейността на едноличния търговец може да продължи до смъртта му. Настъпването на смъртта е юридическо събитие, предизвикващо множество правни последици, чието съдържание се определя от законодателя². Сред тях особено значение за настоящото изследване имат загубата на правосубектност и откриването на наследството на наследодателя.

Преди всичко, настъпването на смъртта има последиците на правопрекратяващ юридически факт. То обуславя прекратяването на правосубектността на едноличния търговец. Това прекратяване настъпва *ipso facto* (по силата на самия факт) на смъртта, без необходимост от предприемането на други правни действия. Смъртта обаче не води до автоматичното заличаване на вписания едноличен търговец от търговския регистър. Затова чл. 60а, т. 2 ТЗ вменява като задължение на наследниците да депозират заявление за заличаване на едноличния търговец от търговския регистър. За да не се накърнят правата на някои от наследниците, в съдебната практика се приема, че заявлението за заличаване на едноличния търговец от търговския регистър следва да изхожда и да е подписано от **всички** наследници, а не само от някои от тях³. В противен случай се налага изводът, че не е налице законосъобразно формирана воля за заличаване.

Задължението, установено в чл. 60а, т. 2 ТЗ, не е абсолютно и предвид контекста на разпоредбите на част втора, дял първи, глава осма от ТЗ възниква в алтернативен порядък – само в случай че наследниците не изпълнят условието, съдържащо се в чл. 60, ал. 2 ТЗ. В този смисъл един от първите въпроси, които съвместно следва да решат наследниците на починалия едноличен търговец, е дали да продължат дейността на неговото търговско предприятие, или да предприемат действия по заличаването му от търговския регистър. Решенията по тези две алтернативни възможности може да бъдат взети само с единодушие.

¹ Вж. ТР № 2/27.12.2001 г. по гр. д. № 2/2001 г. на ОСГК.

² За това вж. повече у **Ставру, С.** Вещноправно действие на смъртта. С.: Сиби, с. 23 и сл.

³ Така решение от 9.07.2007 г. по в. ф. д. №231/2007 г., ВтАС, ТК, II с-в.

Настъпването на смъртта има и последиците на правопораждащ юридически факт. Според чл. 1 от Закона за наследството (ЗН) моментът на смъртта е моментът на откриването на наследството на умрелия. Това е и моментът, от който в полза на наследниците на починалия едноличен търговец възниква субективното право да приемат наследството. В чл. 5 и следващите от ЗН е определен изчерпателно кръгът на наследниците по закон, които могат да наследят имуществените права и задължения на починалото лице. Не са налице правни пречки, които да пречат за придобиването на тези права и по силата на завещателен акт. Откриването на наследството трансформира имуществото на починалия в наследствена маса. Тя е съдържателен комплекс от всички имуществени права и задължения на наследодателя. Относително обособена част от тази наследствена маса на починалия едноличен търговец е търговското предприятие. Обособяването е относително, доколкото включените в нейния кръг права и задължения може да бъдат идентифицирани с помощта на търговските книги. Но наследниците получават правото да придобият определен дял от **цялото** наследено имущество, в което влиза и търговското предприятие. Единствено от тяхната воля зависи тази обособеност на търговското предприятие да бъде запазена и неговата дейност да бъде продължена.

Ако приемем, че цялото имущество на починалия едноличен търговец преминава върху неговите наследници, то от това следва, че при наличие на повече от един наследник (независимо от какво произтичат правата им – от разпоредбите на закона или от завещателни разпореджения на наследодателя) призованите наследници, ако приемат наследството, ще станат **съсобственици** на цялото наследено имущество, включително и на включеното в него търговско предприятие.

Според чл. 48 във вр. с чл. 60 ЗН наследството може да бъде **прието** с изричен писмен акт, мълчаливо (т.е. с извършване на конклюдентно действие, което разкрива волята на наследника да приеме наследството) и по опис. И в трите случая приемането на наследството е едностранен волеви акт, по силата на който наследникът изразява волята си да го придобие. Без приемането на наследството наследникът не може да упражнява наследствените права.

Приемането на наследството чрез който и да било от разгледаните способности само си не дава възможност на наследниците да запазят фирмата на починалия едноличен търговец и целостта на предприятието му. Нормативното условие за постигането на тези резултати е уредено не в ЗН, а в чл. 60, ал. 2 ТЗ.

Доколкото в тази разпоредба се съдържа само едно особено правило, свързано с предпоставките за придобиване и продължаване на дейността на предприятието на едноличния търговец, тя не може да се разглежда като норма, дерогираща общия режим на наследственото правоприемство, уреден в ЗН. Същата създава едно допълнително условие в тежест на наследниците. То има императивен характер и следва да бъде спазвано, ако наследниците приемат наследството, но желаят да запазят целостта на предприятието на наследодателя им.

Според чл. 60, ал. 2 ТЗ „наследниците на едноличния търговец, които поемат предприятието, могат да запазят неговата фирма“.

Буквалният прочит на разпоредбата може да я сведе единствено до **условие**, което следва да е налице, за да бъде запазена фирмата, използвана от починалия едноличен търговец при извършване на търговската дейност. Заглавието на чл. 60 – „прехвърляне на фирма“, до голяма степен затвърждава този извод.

Изглежда, че става въпрос за нормативно уредена юридическа възможност. Възможността следва да съдържа (разкрива) реални условия за осъществяването на определен резултат. В случая законът създава впечатлението, че допуска и гарантира осъществяването на тази възможност като потенциална действителност. Общото правно-логическо изискване към уредените от закона условия е тяхната реализация да бъде възможна. При това тази реализация следва да бъде проектирана и гарантирана от закона. В този смисъл законът регулира не само действителното, но и възможното. Разглежданата хипотеза разкрива характера на юридическа възможност. Юридически възможно е това, чието осъществяване законът допуска. Буквалното тълкуване на цитираната разпоредба налага извода, че е възможно оставеното в наследство търговско предприятие на починалия едноличен търговец да бъде поето от неговите наследници. Законът изрично говори за поемане от наследници, а не от наследник. Това поемане според закона е условието, което следва да е налице, за да бъде запазена и използваната от търговеца фирма.

Безспорно е, че ако бе използвано единствено число за означаване на лицето – субект на правопримството, смисълът на разглежданата разпоредба щеше да бъде коренно различен. В разглежданата хипотеза същата би имала следния вид: „Наследникът на едноличния търговец, който поеме предприятието, може да запази неговата фирма“. От тази гледна точка изглежда, че използването на множествено число при означаването на възможните лица, които могат да осъществят наследствено правопримство по отношение на търговското предприятие, за да запазят неговото единство, не е инцидентно, а последователно и целенасочено. В този смисъл би могло да се поддържа, че чл. 60, ал. 2 ТЗ в този си вид създава едно изключение от последователно прокараната идея за индивидуалната правосубектност на едноличния търговец. Буквалното тълкуване би могло да обоснове извода, че е правно възможно повече от един наследник на едноличния търговец да поеме предприятието му, като същевременно се запази правоорганизационната форма на този търговец и при реализацията на това условие да бъде запазена и фирмата му. Впрочем подобна възможност е поддържана в изследвания, посветени на разглеждането на темата, и то именно с оглед буквалното съдържание на тази норма¹. На обосноваването им ще се спира подробно по-долу в хода на анализа на действителния смисъл на разпоредбата.

¹ Вж. Станева, А. Наследяване на едноличен търговец. – Съвременно право, 1993, № 2, с. 28 и сл.

Очевидно е, че смисловият център на чл. 60, ал. 2 ТЗ е в понятието „поемане“ на предприятието. Това понятие е предназначено да разкрие специфичен способ за придобиване на права върху търговско предприятие. От тази гледна точка същото, изглежда, притежава определен конкретен смисъл, който следва да се изясни. Но както в тази, така и в другите свои разпоредби ТЗ не дава легално определение на „поемането“ на предприятието. Не дава и каквито и да е указания какви са основните предпоставки за осъществяването му, както и какви са смислообразуващите го елементи. Ясно е единствено, че само ако се осъществи „поемане“ на предприятието, според закона може да бъде запазена и фирмата, използвана от починалия едноличен търговец. Буквалният прочит на чл. 60, ал. 2 ТЗ не дава отговор и на основните групи въпроси, които по необходимост биха възникнали както в хода на тълкуването, така и в хода на прилагането му:

1. Налице ли е ограничение в броя на наследниците, които биха могли да поемат предприятието?

2. Каква е връзката между **приемането** на наследството и **поемането** на предприятието на едноличния търговец?

3. Приемането на наследството явява ли се предпоставка за поемането на предприятието, или същото може да бъде поето и без извършването на предвидените от закона действия по приемането на наследството?

4. Какви са обективните изисквания или признаци на поемането на предприятието?

5. До кого следва да бъде отправено волеизявлението за поемането на предприятието?

6. Как (в каква правноорганизационна форма) би могло да се реализира евентуално съвместно поемане на предприятието?

7. Представлява ли „поемане“ делбата на предприятието, респ. вливането му в друго предприятие или сливането му с друго такова, или пък апортирането му като непарична вноска в капитала на търговско дружество?

8. Какви преимущества за поемащия носи запазването на фирмата на едноличния търговец?

Тези въпроси и досега не са решени еднозначно нито от юриспруденцията, нито от доктрината¹. В този смисъл може да се приеме, че разпоредбата на чл. 60, ал. 2 ТЗ е **неясна**.

Преди всичко прави впечатление, че докато чл. 48 и сл. от Закона за наследството използват последователно понятието „**приемане**“ на наследството, като влагат конкретно съдържание в него, то чл. 60, ал. 2 ТЗ говори само за „поемане“ на търговското предприятие. При това поемането според тази разпоредба може да се осъ-

¹ За съдържанието на понятията „юриспруденция“ и „доктрина“ вж. **Карбоние, Ж.** Гражданско право: Въведение. С.: ЛИК, 1999, с. 271 и сл.

ществува само от наследници на починалия едноличен търговец. Законът обаче не изяснява кои наследници има предвид – дали призованите да приемат наследството, или тези, които вече са го приели. Във връзка с това в юриспруденцията и доктрината са се обособили различни становища.

Налице са автори и съдебни състави, склонни да отъждествят „поемането“ на предприятието с „приемането“ на наследството. Така например Цанка Цанкова отбелязва изрично: „Поемането на предприятието, за което говори чл. 60, ал. 2 ТЗ, **означава приемане на наследството**, респективно – на завета“¹. Автори от тази група влагат максимално широк смисъл в понятието „поемане“². Без да обосновават защо, подобни автори поддържат, че „поемане“ ще бъде налице при **всяко използване** на имуществото на цялото или на част от наследеното търговско предприятие, дори и след раздробяване на имуществените му елементи и придобиването им от различни лица, както и от всеки търговец, каквато и да е правноорганизационната му форма³.

Често понятието се използва без точно дефиниране на смисъла му, като самопознато действие. Такъв подход нерядко се прилага в юриспруденцията, която предпочита да разкрива какво не представлява „поемане“ на предприятието с оглед на установените факти по конкретния казус, но не и какво е неговото съдържание. В множество съдебни решения често се констатира, че дадено търговско предприятие не е поето по смисъла на чл. 60, ал. 2 ТЗ, без аналитично да се описват обективните признаци на това „поемане“⁴.

¹ Вж. **Цанкова, Ц.** Завещанието в българското наследствено право. С.: Феня, 1995, с. 168; в същия смисъл е р. № 5951/24.06.2005 г. по адм. д. № 11378/2004 г. на ВАС, I отд.

² Вж. **Станева, А.** Наследяване на едноличен търговец. – Съвременно право, 1993, № 2, с. 29. Тя, следвайки буквата на закона, приема, че „поемане“ на предприятието от наследниците означава „продължаване на дейността на починалия едноличен търговец от **всички** или от **някои** от наследниците със съгласието на останалите“. Това според авторката „обикновено са онези роднини, които приживе на наследодателя са я осъществявали (т.е. дейността на предприятието му – бел. авт.) съвместно с него“. От изложението не става ясно откъде и въз основа на какво се извлича тази предпоставка. Не е ясен и основният правен извод, поддържан в тази статия – „така (т.е. при поемането му от всички или някои наследници, без да се обосновава как – бел. авт.) целостта на предприятието се съхранява, без обаче наследниците, които са го поели, да стават негови единствени притежатели“ (?). Не е ясно в каква правноорганизационна форма ще се осъществи подобно поемане. Очевидно е, че този възглед противоречи и на същността на търговското предприятие, свеждаща се до динамично постигнато единство, самостоятелен обект на правото, който следва да бъде запазен от закона.

³ Пак там, с. 29. Това виждане е възприето и от **Тасев, Х.** Българско наследствено право. 9. прераб. изд. Нова ред. Г. Петканов, С. Тасев. С.: Сиела, 2009, с. 24.

⁴ Вж. р. № 7/1.12.2010 г. по в. т. д. № 481/2010 г. на Апелативния съд – Варна; р. № 612/28.05.1996 г. по гр. д. № 851/95 г. на ВС, V г. о.

Систематичното място на разпоредбата на чл. 60, ал. 2 ТЗ, както и нейният буквален смисъл налагат извода за приложимостта ѝ **единствено спрямо предприятието на едноличния търговец**. Въведеното от този текст нормативно условие е неприложимо при уреждане на наследствените отношения, свързани с наследяване на търговското предприятие на търговски дружества. Предназначението на разпоредбата е свързано с постигането на точно определена цел, която има основополагащ за търговското право смисъл – **запазването на целостта на действащите търговски предприятия**.

В по-старата търговскоправна доктрина стремежът към запазване на търговското предприятие като стопанска единица е определян като основен принцип на тогава действалия ТЗ от 1897 г.¹ Този принцип е изцяло в сила и при действието на новия Търговски закон. Именно в неговия контекст следва да бъде осмисляна и разглежданата разпоредба.

Запазването на търговското предприятие е свързано преди всичко със запазване на неговата цялост, интегритет. Отделните елементи, формиращи съдържанието на предприятието и определящи неговата индивидуалност – права, задължения и фактически отношения, са така тясно свързани помежду си, че разкъсването на тяхното единство би направило невъзможно продължаването на неговата дейност². Тези елементи се намират помежду си в динамично, а не в статично единство. Доколкото развитието на търговското предприятие е развитие на особена дейност – търговска по смисъла на закона, съществуването му предполага динамично развитие на всеки от съдържащите го елементи. В основата на дейността стои целеполагането. Затова движещата сила на тази дейност е търговецът – лицето, което с помощта на своя интелект, воля и усилия организира процеса на търговската дейност. Той носи стопанския риск за успехите на дейността. Търговското предприятие може да произвежда блага само чрез дейността на субекта – едноличен търговец. Но неговата производителност може да се запази само чрез гарантиране на имущественото му единство. Именно в това е водещата идея на чл. 60, ал. 2 ТЗ.

Като единство от права, задължения и фактически отношения предприятието съществува не само в интерес на търговеца, но преди всичко в **обществен интерес**. В хода на дейността му се осигуряват поръчки на други субекти, откриват се работни места, задоволяват се признати нужди на клиентелата. В този смисъл неговото съществуване и запазване е в обществен интерес и законът следва да създаде гаранция за реализацията на този интерес.

¹ Вж. **Кацаров, К.** Систематичен курс по българско търговско право. С., 1990, с. 65; **Василев, Л.** Юридически изследвания..., 17–18.

² Така **Григоров, Г.** Отговорност за задълженията при прехвърляне на предприятие по чл. 15 ТЗ. – Във: Юбилеен сборник в чест на проф. Живко Сталев. С.: Сиби, 2005, с. 96.

Разглеждането на триадата, формираща облика на предприятието – права, задължения и фактически отношения, като съвкупност от правни и фактически обекти отразява по-скоро статичния облик на предприятието. В динамика то се разкрива като действащ и действен механизъм. Затова изглежда по-коректен подходът предприятието да бъде разглеждано като динамичен комплекс, а не като механична съвкупност от описаните елементи. Очевидно е, че понятието „съвкупност“ е трудно определимо и аморфно. Венелин Ганев го нарича „смътно“¹. Известно е, че смътните понятия са неясни. Действащият закон обаче използва безалтернативно понятието „съвкупност“ (чл. 15, ал. 1 ТЗ).

Смъртта води до разкъсване на единството на търговското предприятие. Загубен е двигателят му – преустановена е дейността на личността, която го е създала. Затова то се нуждае от „поемане“ – от нова движеща сила. **В този смисъл да се поеме предприятието, означава съставляващото го имущество да бъде свързано с действената сила на нова личност – физическо лице – търговец.** Това може да бъде постигнато, ако търговското предприятие остане изцяло в патримониума на едно лице, а не да бъде поделено и раздробявано между различните наследници. Доколкото едноличният търговец има само **индивидуална персонализация, предприятието може да бъде поето само от едно лице** – един от наследниците. Според разпоредбата на чл. 60, ал. 2 ТЗ запазването на фирмата, използвана от наследодателя – едноличен търговец, е възможно само ако бъде запазен имущественият интегритет на предприятието. Това не би могло да се осъществи, ако която и да е част от това единство – имуществото или фирмата, бъде обект на разпределяне между наследниците. **Отделените от цялостта обекти или права не представляват търговско предприятие по смисъла на закона.** Затова евентуалното отделяне на която и да е имуществена част от предприятието води до невъзможност да се изпълни изискването на закона – да бъде запазено предприятието в неговото единство заедно с фирмата, под която е упражнявана дейността. **Посоченото означава, че при наличие на повече от един наследник или заветник с конкуриращи се права изпълнението на предвиденото в чл. 60, ал. 2 ТЗ условие е възможно само ако преди това бъде извършена доброволна или съдебна делба, или по надлежния ред бъдат признати правата на поемания².**

Евентуалното **съвместно** поемане на предприятието от **всички** или от **някои (но повече от един)** от наследниците **не дава възможност предприятието да продължи съществуването си в досегашната правноорганизационна форма – като едноличен търговец.** Както вече бе установено, Търговският закон допуска само индивидуална, но не и колективна персонализация на едноличния търговец. Това обуславя правната невъзможност дейността му да бъде продължена от повече от едно

¹ Вж. Венелин, Г. Предговор. Във: Василев, Л. Юридически изследвания..., с. 6.

² Така р. от 9. VII. 2007 г. по в. ф. д. № 231/2007 г. на ВТАС, ТК, 2-ри с-в.

лице. Едноличният търговец не подлежи на преобразуване. Същият не може да се преобразува в търговско дружество чрез промяна на правната форма според изискванията на чл. 264 и сл. ТЗ. В този смисъл всяко последващо действие на наследниците на починалия едноличен търговец, с което същите раздробяват имуществото на търговското предприятие на наследодателя, **води до загубване на качеството му на единен обект на правото** по смисъла на чл. 15 ТЗ. Подобно действие ще доведе до загуба на качеството „единна стопанска цялост“, условно признато на търговското предприятие от закона. Този правен резултат настъпва независимо от това дали впоследствие придобилите дялове от него наследници ще го приобщиат към имуществото на друг правен субект, новообразуван или наличен. Затова разглежданите действия не представляват „поемане“ на предприятието по смисъла на чл. 60, ал. 2 ТЗ.

Често в доктрината и в юриспруденцията се пренебрегва особеното значение, което има запазването на фирмата на търговското предприятие при продължаването на неговата дейност. Фирмата не може да се разглежда само като произволно наименование или словесно обозначение, под което търговецът упражнява търговската си дейност (чл. 7, ал. 1 ТЗ)¹. Такава тя би могла да бъде само в началото на дейността. В хода на развитието на предприятието тя е обобщен образ не само на успешно реализираните права и на точно изпълнените задължения на търговеца, но преди всичко на успешно или неуспешно развитите фактически отношения. Последните нямат самостоятелно правно битие, каквото имат правата и задълженията на търговеца. По тази причина те не са самостоятелно трансферируем обект, но тяхната важност за стойността и перспективите пред предприятието е огромна. Като „фактически“ се обозначават преди всичко тези отношения с клиенти, въз основа на които дейността на търговеца, предлаганият от него продукт или услуга могат да разчитат на вниманието на клиентелата. Много от тях могат да прераснат в правоотношения, благодарение на които ще се увеличат имуществените права на търговското предприятие. Загубването на тези фактически отношения би довело до пълна загуба на стойността на предприятието. Ето защо фирмата е юридическата гаранция за запазването и развитието на тези отношения. Тя е и гаранция за запазването на единството и идентичността на цялото търговско предприятие.

Считам, че това е контекстът, в който следва да бъде търсен смисълът и водещата идея на чл. 60, ал. 2 ТЗ. Законът поощрява запазването на целостта на търгов-

¹ Следва да се има предвид, че понастоящем в доктрината няма единомислие относно правната същност на фирмата. Според Борис Ланджев например фирмата е част от патримониума на едноличния търговец и притежава правната природа на имуществено субективно право на интелектуалната собственост – вж. **Ланджев, Б.** Търговското предприятие. С.: Сиела, 2003, 139–140; според Огнян Герджиков и кол. право на фирма е изключително, неимуществено и абсолютно субективно право, чрез реализирането на което търговецът се индивидуализира в търговския оборот. Вж. **Герджиков, О. и др.** Коментар на Търговския закон. Кн. 1. Чл. 1–112. С.: Софи-Р, 2007, 103–104.

ското предприятие, дава възможност на този, който изрази правно валидна воля, да поеме предприятието. Това предполага поемащият да е изявил готовност да поеме предприемачески риск за развитието на предприятието и да е получил за това съгласие от останалите наследници. В резултат от надлежното обективизиране на тази готовност поемащият може да получи право върху предприятието като единен обект на правото и евентуално да запази досега използваната фирма при спазване на останалите законови изисквания.

Поемането обаче не може да бъде наложено на наследниците. Волята за поемане не е достатъчно условие за неговата реализация. Тя е единствено предпоставка за довършването на поемането. В случай че един или повече от наследниците изявят правно валидна воля за поемане на предприятието, тяхното волеизявление следва да достигне до останалите наследници. Последните трябва да го разгледат и да формират насрещно волеизявление, с което приемат или отказват поемането. Затова то може да се реализира само ако е съгласувано и одобрено от всички наследници. В противен случай няма да има правна валидност. При наличие на множество наследници на починалия ЕТ горният резултат може да бъде осъществен само ако останалите наследници **приемат** изрично предложението на поемащия предприятието наследник. Това може да бъде извършено чрез няколко правно-технически способа. Най-често срещани в практиката са договорите за доброволна делба, по силата на които един от наследниците, изявил правновалидна воля да поеме търговското предприятие, го получи изцяло в дял като имуществена съвкупност от права, задължения и фактически отношения. Някои съдилища допускат вписване на поемащия като едноличен търговец и без делба, въз основа на нотариално заверена декларация-съгласие от другите наследници, с което последните изявяват волята си посоченият наследник да поеме и да продължи дейността на предприятието¹. Приема се, че по този начин е спазена изискуемата от чл. 15, ал. 1 форма за прехвърляне на търговското предприятие и е изпълнена целта на закона.

Придобиването на търговското предприятие чрез наследствено правоприемство и поемане при спазването на описания дотук фактически състав не са достатъчни, за да придадат търговско качество на приелия наследството и поел търговското предприятие наследник. Поетото търговско предприятие не го прави едноличен търговец, тъй като качествата на обекта не му придават изискуемите от закона качества за субекта. Същият следва да установи наличието на изискуемите от чл. 56 предпоставки, както и липсата на правопрепятстващите факти, изброени в чл. 57 ТЗ. При спазването на тези предпоставки поемащият предприятието е длъжен да се регистрира като едноличен търговец по реда на чл. 58 ТЗ във вр. с чл. 4 от Закона за търговския регистър. В случай че изяви воля да запази фирмата на поетото търговско предприятие, което зависи от субективното му желание, е длъжен да добави към нея и

¹ Вж. в този смисъл р. от 9.07.2007 г. по в. ф. д № 231/2007 г. на ВТАС, ТК, 2-ри с-в.

собственото си име (чл. 60, ал. 3 ТЗ). С това се изчерпва фактическият състав по поемането.

Изложеното дотук разкрива, че уреденият от закона режим за поемане на предприятието на починалия едноличен търговец от неговите наследници притежава сериозни недостатъци. Изглежда, че в хода на формулирането на чл. 60, ал. 2 ТЗ законодателят е целял постигането на т.нар. икономия на закона¹, но вместо това е постигната неяснота на закона. Неудачното формулиране на текста на нормата и използването на множествено, а не на единствено число при определяне на кръга на правоимашите лица създава условия за налагане на погрешния извод, че е възможно оставеното в наследство търговско предприятие на починалия едноличен търговец да бъде запазено и поето от повече от един, а дори и от всички негови наследници. Логическото и систематичното тълкуване на тази разпоредба разкриват, че подобна възможност не може да бъде реализирана на практика. Ако всички наследници приемат наследството и поемат предприятието като съсобственици, без да го раздробяват, то не може да съществува повече като предприятие на едноличен търговец. Следователно не може да бъде запазена и използваната от наследодателя фирма, както установява чл. 60, ал. 2 ТЗ. Ако пък имуществото на предприятието бъде разпределено в реална собственост между наследниците, условието, поставено от чл. 60, ал. 2 ТЗ, отново е неосъществимо.

Контекстуалното изясняване на разпоредбата във връзка с останалите разпоредби на част втора, дял първи, глава осма от Търговския закон, както и във връзка с разпоредбите на глава четвърта от Закона за наследството разкрива не само смисъла на правилото, но и условията за неговото прилагане. С оглед на задачата на настоящото изследване смисълът на тези разпоредби следва да бъде съчетан. Това съчетание се налага поради обективното наличие на правна съдържателна връзка помежду им. Налага се един-единствен правно аргументиран извод – предприятието и използваната фирма може да бъдат запазени и поети само във формата на едноличен търговец. Това може да бъде извършено само чрез поемане, осъществено от един наследник. По този начин понятието „поемане“ придобива собствено уникално съдържание.

Изложеното дотук обуславя отговорите на поставените по-горе въпроси, както следва:

1. Налице е нормативно ограничение в броя на наследниците, които биха могли да поемат предприятието. Същото би могло да бъде поето само от един наследник.

2. Налице е връзка на обусловеност между **приемането** на наследството и **поемането** на предприятието на ЕТ.

3. Приемането на наследството е задължително условие за поемането на предприятието. Отказалият се от наследството наследник не може валидно да го поеме.

¹ За смисъла на „икономията на закона“ вж. **Ташев, Р.** Теория на тълкуването. С.: Сиби, 2007, с. 232 и сл.

4. Обективните изисквания за осъществяване на поемането на предприятието са, както следва: а) смърт на едноличния търговец – откриване на наследството; б) приемане на наследството по един от предписаните от Закона за наследството способи (чл. 48 и сл. ЗН); в) волеизявление за поемане от един от приелите наследството наследници, отправено до другите такива; г) насрещно волеизявление на останалите наследници, че приемат поемането, респ. – доброволна делба или изрично изразено съгласие (с нотариална заверка на подписите); д) придобиване на търговско качество от поемания.

5. С оглед императивно установените изисквания към едноличния търговец евентуално съвместно поемане на предприятието от две или повече лица не би могло да се реализира.

6. Делбата на предприятието, в резултат от която имуществото му става реална собственост на различни наследници, респ. вливането в друго предприятие или сливането му с друго такова, или пък апортирането му като непарична вноска в капитала на търговско дружество, не представлява „поемане“ по смисъла на чл. 60, ал. 2 ТЗ.

7. Запазването на фирмата на едноличния търговец помага да бъде съхранено единството на наследените права, задължения и фактически отношения.

Проведеното поемане ще обуслови запазването на целостта на търговското предприятие. Сред важните последици са свързаните със запазването на трудовата сила и счетоводството на предприятието. Преди всичко ще бъдат запазени трудовите правоотношения с работниците във вида, който са имали към момента на смъртта на търговеца (чл. 123, ал. 1, т. 6 от Кодекса на труда). Запазва се валидността на счетоводните записи. Разчетите с досегашния търговец само се трансформират към поелия предприятието¹.

Предвид изложеното дотук разпоредбата на чл. 60, ал. 2 ТЗ следва да бъде тълкувана корективно. Използването на множествено число при обозначаването на адресатите на нормата следва да се приема единствено като абстрактна възможност, която законът предоставя на всички наследници. Тази възможност може да бъде конкретно реализирана само от един от тях при наличие на изявено от останалите съгласие. Правата на наследодателя върху търговското предприятие към момента на смъртта му предопределят и правата на неговите наследници. Законът пък определя еднозначно правноорганизационната форма на поетото предприятие – тя следва да остане в неизменен вид.

Поемането на търговското предприятие е реализиране на тези предоставени от закона възможности след изпълнението на всички подробно описани по-горе условия.

¹ В този смисъл вж. **Евлогиев, Е.** Наследяване на предприятие на едноличен търговец. – Седмичен законник, 2006, № 36, 6–7.